

РОБЪРТ ШЕКЛИ

НЕУДАЧНИК

Превод от английски: Рени Димитрова, 1997

chitanka.info

Всеки си има песен, мислеше си Антон Пърсивал. Красивото момиче е като лека, приятна мелодия, а храбрият космонавт като тромпетен триумф. Мъдрите възрастни мъже от междупланетния съвет карат човек да си помисли за богатите звуци на дървените духови инструменти. Има гении, чийто живот преминава като сложен контрапункт с безкрайни трели, както и измет, чието съществуване не представлява нищо повече от стенание на обой на фона на безжалостния тътен на чинели.

Пърсивал си мислеше по този въпрос, хванал в ръка бръснача и наблюдавайки бледите синкави линии в основата на китката си.

И ако наистина всеки си има своята песен, то неговата би трябвало да представлява една грешно композирана и лошо изпълнена симфония от грешки.

При раждането му бяха прозвучали доволни, но приглушени звуци от рог. Под тихите удари на барабани младият Пърсивал бе тръгнал на училище. Бе показал добър успех и затова бе минал в малък клас от петстотин ученици, където можеше да получи известно внимание лично към себе си. Бъдещето изглеждаше обещаващо.

Но той бе роден без късмет. Последва непрекъснатата серия от дребни инциденти, като разливане на мастилници, загубени учебници и сбъркани документи. Предметите имаха дяволско желание да се чупят в ръцете му или понякога пръстите му да се чупят в определени предмети. На всичкото отгоре, той успяваше да се зарази от всяка възможна детска болест, включително протоморбили, алжирска заушка, импетиго, дребна шарка, зелена треска и оранжева треска.

Тези неща не се отразиха върху рождените способности на Пърсивал, но на човек му трябва нещо повече от способности в един претъпкан и изпълнен с конкуренция свят. На човек му е нужен доста късмет, а Пърсивал нямаше никакъв. Той бе прехвърлен отново в обикновен клас от десет хиляди ученици, където проблемите му се увеличиха, а възможностите да се заразява от различни болести нараснаха.

Той бе висок, слаб, очилат, добродушен и работлив младеж, на когото докторите отрано бяха поставили диагноза „предразположен към инциденти“, поради причини, подсказани им от анализите. Но

каквито и да бяха причините, фактите не можеха да бъдат променени. Пърсивал бе един от онези нещастни хора, за които животът е труден до невъзможност.

Повечето хора успяваха да се промъкнат из джунглата на човешкото съществуване с лекотата на скачащи пантери. Но за такива като Пърсивал джунглата е запълнена с безкраен низ от капани и примки, внезапни пречки и непреодолими препятствия, смъртоносни плесени и още по-смъртоносни зверове. Няма безопасен път. Всички водят към провал.

Въпреки забележителния талант да си чупи краката по стълби, да изкълчва глезена си на тротоара, да пука веждите си в ръбовете на летящите врати и да чупи очилата си от сблъсък с обикновен прозорец, както и всички останали тъжни, нелепи и мъчителни случки, които съпровождат предразположения към инциденти, младият Пърсивал успя да завърши колеж. Той мъжествено се бореше с утехата на хипохондрията и продължаваше опитите си.

Когато завърши колежа, Пърсивал се стегна яко и се опита да възстанови първоначално ясната музикална тема на надежда, композирана от неговия здрав и добре сложен баща и нежна майка. Под звуците на барабани и струнен звън Пърсивал навлезе в острова на Манхатън, за да изкове съдбата си. Той полагаше много усилия, за да победи нещастното си предразположение и да поддържа напук на всичко весело и оптимистично настроението си.

Но предразположението му се развиваше заедно с него. Величествените акорди се пръснаха в неясни звуци, а симфонията на живота му дегенерира до комична опера. Пърсивал губеше служба след служба сред поток от недоволство, провалени договори, забравени папки и поставени не на място документи, сред засилващо се кресчендо от счупени ребра из навалищата в метрото, изкълчени по улицата глезени, счупени в невидими прегради очила и купища болести, включително хепатит Ж, марсиански грип, венериански грип, бдяща болест и смехова треска.

Пърсивал продължаваше да устоява на примамките на хипохондрията. Той мечтаеше за космоса, за пътешествениците с железни челюсти, които разширяваха границите на човечеството, за нови заселничества на далечни планети, за огромни поля, където далеч от полуделите пластмасови джунгли на Земята човек наистина би

могъл да открие себе си. Той подаде документи в Съвета за планетарни проучвания и заселничество, но получи отказ. С нежелание изостави мечтата си и опита различни видове работа. Премина курсове по анализ, хипнотична сугестология, хипнотична хиперсугестология и премахване на контрасугестологията, без какъвто и да било резултат.

Всеки човек си има някаква граница и всяка симфония си има край. На тридесет и четири годишна възраст, когато бе уволнен само след три дена работа от служба, за която се бе борил цели два месеца, Пърсивал загуби всякаква надежда. Това, доколкото той преценяваше, бе последният фалшив акорд на цимбала в някакво подобие на мелодия, която вероятно не е трябвало изобщо да бъде започвана.

Той пое мрачно оскъдното възнаграждение и последното хладно ръкостискане от бившия си работодател и слезе с асансьора във фоайето. През ума му вече минаваха смътни мисли за самоубийство под формата на гуми на камион, газови тръби, високи сгради и бързи реки.

Асансьорът стигна огромното мраморно фоайе с униформените полицаи и тълпите, чакащи да излязат на улицата. Пърсивал се нареди на опашката и зачака да му дойде редът, загледан безсмислено в колебаещия се под линията на паниката показалец на уреда за измерване на гъстотата на населението. Навън той се присъедини към компактното тяло от хора, което се движеше на запад в посока към неговия жилищен квартал.

Мисли за самоубийство продължаваха да минават през ума му, но сега с по-бавна скорост, приемайки по-определени форми. Докато стигна до дома си, той обмисляше методи и средства. После се откъсна от тълпата и се плъзна през входа.

Пребори се с група деца, които се стичаха от коридорите, и стигна до предоставената му от градската управа стаичка. Влезе, затвори и заключи вратата, след което извади бръснача от несесера за бръснене. Той легна върху леглото, опря пети в отсрещната стена и загледа бледосините линии в основата на китката си.

Би ли могъл да го направи? Би ли могъл да го извърши чисто и бързо, без грешка и без съжаление? Или ще обърка и тази работа и ще

бъде замъкнат с писъци в болница, където ще представлява комична картинка за персонала, който ще му се подиграва?

Докато мислеше, под вратата му бе пъхнат един жълт плик. Беше телеграма, която Пърсивал реши, че е доста съмнителна, пристигаща с мелодраматична внезапност, тъкмо в момента, когато трябваше да вземе решение. И все пак той остави бръснача и вдигна плика.

Беше от Съвета за планетарни изследвания и заселничество, великата организация, която контролираше всички движения на хората от Земята в космоса. Пърсивал отвори с треперещи пръсти плика и зачете.

До господин Антон Пърсивал
Временен жилищен комплекс 1993
Район 43825, Манхатън 212, Н. Й.

Уважаеми господин Пърсивал,

Преди три години вие кандидатствахте при нас за служба, в която и да било извънземен проект. За съжаление тогава ни се наложи да ви откажем. Но вашите документи бяха класирани при нас и наскоро проверени отново. Радвам се да ви уведомя, че за вас се открива работно място, което можете да заемете веднага и което аз смятам за особено подходящо, предвид вашите възможности и квалификация. Вярвам, че тази служба ще получи вашето одобрение, имайки предвид предлаганата годишна заплата от 20 000 долара, всякакви държавни привилегии и невероятните възможности за напредък в кариерата. Бихте ли могли да дойдете, за да разговаряме по този въпрос?

Искрено ваш,
Уилям Хаскъл
Зам. директор по персонала
УХ/ибмЗдс

Пърсивал внимателно сгъна телеграмата и я сложи обратно в плика. Първото му чувство на невероятна радост изчезна и бе заменено

от мрачно предчувствие.

Какви ли умения и квалификация може да има той, за да заема служба, осигуряваща цели двадесет хиляди годишно, че и привилегии? Дали не го бъркат с някой друг Антон Пърсивал?

Не изглеждаше вероятно. Пък и Съветът едва ли би допуснал подобна грешка. И като се има предвид, че те го познават и знаят несполучливото му минало... Какво ли биха могли да искат от него? Пък и какво ли би могъл да прави *той*, което всъщност всеки мъж, жена или дете не би могъл да извърши по-добре?

Пърсивал сложи телеграмата в джоба си и върна бръснача в несесера за бръснене.

Сега самоубийството му изглеждаше малко прибързано. Първо, трябваше да открие какво иска Хаскъл.

* * *

Пърсивал бе приет веднага в личния кабинет на Уилям Хаскъл в главната квартира на Съвета за планетарни изследвания и заселничество. Заместник-директорът беше едър белокоп мъж с груби черти, който излъчваше сърдечност, което се стори съмнително на Пърсивал.

— Седнете, седнете, господин Пърсивал — каза Хаскъл. — Цигара? Нещичко за пиене? Ужасно се радвам, че успяхте да дойдете.

— Сигурен ли сте, че точно аз ви трябвам? — попита Пърсивал. Хаскъл погледна папката върху бюрото си.

— Да видим. Антон Пърсивал, възраст тридесет и четири, родители Грегъри Джеймс Пърсивал и Анита Сваанс Пърсивал Лейктаун, Ню Джърси. Правилно ли е?

— Да — отвърна Пърсивал. — И казвате, че имате място за мен? За работа?

— Наистина имаме.

— Със заплата от двадесет хиляди годишно и премии?

— Съвсем точно.

— Можете ли да ми кажете каква е работата?

— Точно затова сме тук — весело отвърна Хаскъл. — Работата която имам предвид за вас, господин Пърсивал, в нашия каталог е

записана като извънземен изследовател.

— Моля?

— Извънземен или изследовател на чужди планети — обясни Хаскъл — Изследователите, знаете, са хора, които извършват първия контакт на чужди планети, те са първите заселници, които събират основните данни за нас. Свикнал съм да мисля за тях като за Дрейк и Магелан на нашия век. Мисля, че ще се съгласите, че ви предлагам изключителна възможност.

Пърсивал се изправи. Лицето му беше станало тъмночервено.

— Ако сте приключили с майтапите, аз си тръгвам.

— Ъ?

— Аз и извънземен изследовател? — изрече Пърсивал с горчив смях. — Не се опитвайте да ми се подигравате. Аз чета вестници. Знаем какво представляват изследователите.

— Е, и какво представляват?

— Те са най-добрите — каза Пърсивал. — Най-умните и най-здравите хора на земята. Мъже със светкавични реакции, които могат да се справят с всякакви проблеми, да се оправят във всяка ситуация, да се приспособят към всяка околна среда. Не е ли така?

— Ами — заговори Хаскъл. — *Беше* така в ранните дни на планетарните изследвания. И ние позволихме този стереотип да се запази в очите на обществеността, за да поддържаме доверието. Но този тип изследовател вече е остарял. За такива мъже има достатъчно друга работа. Но не и изследване на нови планети.

— Да не би вашите супермени да не могат да покрият нормативите? — с лека ирония попита Пърсивал.

— Разбира се, че могат — каза Хаскъл. — Тук не се крие никакъв парадокс. Постиженията на първите ни изследователи са непостижими. Тези мъже успяха да останат живи на всяка планета, където човек дори и само относително би могъл да преживее. Те се справиха с невероятни трудности със силата на своята воля и упоритост. Планетите предизвикваха всичките им възможности и те се справиха. Те ще останат като вечен паметник на уменията и приспособимостта на *Хомо сапиенс*.

— Тогава защо сте престанали да ги използвате?

— Защото проблемите ни на Земята се промениха — каза Хаскъл. — В ранните дни изследването на космоса беше приключение,

научно постижение, отбранителна мярка, символ. Но това време отмина. Тенденцията на Земята към пренаселване продължи експлозивно. В сравнително пустеещите земи като Бразилия, Нова Гвинея и Австралия можеха да се заселят милиони. Но демографският взрив бързо запълни и тези пространства. В големите градове точката на паническо пренаселване бе достигната бързо и започнаха неделните бунтове. А населението благодарение на гериатрията и рязкото спадане на детската смъртност продължи да нараства.

Хаскъл се почеса по челото.

— Получи се объркване. Но увеличаването на населението не е мой проблем. Ние тук в Съвета разбрахме, че трябва да намерим нови земи, и то бързо. Трябваша ни планети, които, за разлика от Марс и Венера, ще могат бързо да станат самостоятелни и да се издържат сами. Трябваша ни места, които могат да поемат милиони, докато учените и политиците на Земята успеят да се справят с положението. Трябваше да открием такива планети за колонизация, колкото е възможно по-бързо. А това означаваше ускоряване на първоначалния процес за изследователска дейност.

— Всичко това го знам — каза Пърсивал. — И все пак не разбирам защо сте престанали да използвате хората от оптималния за изследователи тип.

— Не е ли ясно? Ние търсим места, където могат да се заселят и да живеят *обикновени* хора. Нашият изследовател с оптимални шансове за оживяване не беше обикновен. И той не можеше да прецени какви са възможностите за справяне на *обикновения* човек. Има например пусти, мрачни, дъждовни малки планети, които средният колонист би приел като депресиращи до лудост. Но нашият могъщ изследовател е твърде зает, за да бъде разстроен от някаква си монотонност на пейзажа. Вирусите, които унищожават хиляди, му причиняват в най-лошия случай леко неразположение. Опасностите, които биха унищожили една колония, за него са просто пречки. Той не може да прецени такива всекидневни неща. Защото те просто не го интересуват.

— Започвам да разбирам — каза Пърсивал.

— Най-добрият начин всъщност би бил да се атакуват планетите на етапи — продължи Хаскъл. — Първо един изследовател, после основен изследователски екип, след него опитна колония, съставена от

психолози и социолози, после изследователска група, която да обобщи резултатите на предишните и така нататък. Но никога няма достатъчно време или пари за всичко това. На нас тези колонии са ни необходими сега, а не след петдесет години.

Господин Хаскъл направи пауза и погледна строго към Пърсивал.

— Значи виждате, че ние трябва да имаме *бърза информация* за това, дали група обикновени хора биха могли да живеят и процъфтяват върху всяка нова планета. Затова променихме изискванията си за изследователи.

Пърсивал кимна.

— Обикновени изследователи за обикновени хора. Обаче има още нещо.

— Да?

— Не знам доколко добре сте запознати с моята биография...

— Достатъчно добре — увери го Хаскъл.

— Тогава трябва да сте забелязали, че аз имам известна тенденция към... Към попадане в инциденти. Да ви кажа честно, на мен ми е доста трудно да остана жив дори и тук, на Земята.

— Знам — отговори с усмивка господин Хаскъл.

— Тогава как бих могъл да се справя на чужда планета? И защо ще търсите точно мен?

Господин Хаскъл изпита леко неудобство.

— Ами... Когато казахте „обикновени изследователи за обикновени хора“, вие показахте, че не сте разбрал съвсем точно нашата политика. Защото не е толкова просто. Една колония се състои от хиляди, понякога милиони хора, чиито възможности за оцеляване са различни. Хуманността и законът ни задължават да дадем шанс на всеки. Самите хора също трябва да бъдат уверени, преди да напуснат Земята. И ние трябва да убедим тях и закона, както и нас самите, че дори и най-слабият ще има шанс да оживее...

— Продължавайте — подкани го Пърсивал.

— Затова — бързо заговори Хаскъл — преди няколко години ние престанахме да наемаме изследователи с оптимален шанс да се справят. И започнахме да се ориентираме към такива с минимален шанс. Неудачници.

Пърсивал остана мълчалив известно време, докато обмисляше току-що получената информация.

— Значи вие ме каните, защото на всяко място, където аз мога да живея, може да оживее *всеки друг*.

— Това в известна степен обобщава нашия начин на мислене — усмихна му се искрено Хаскъл.

— Но какви ще бъдат *моите* шансове?

— Някои от нашите неудачници се справиха много добре.

— А другите?

— Естествено, има рискове — призна Хаскъл. — И освен потенциалните опасности на самата планета има и други рискове, свързани със самата същност на експеримента. Не мога по никакъв начин да ви кажа какви са те, тъй като това ще разруши нашия контрол върху теста за минимална възможност за оживяване. Но ви казвам, че ги има.

— Изгледите не са много добри — каза Пърсивал.

— Може би. Но помислете за наградата, ако успеете! Вие всъщност ще бъдете бащата основател на колонията! Вашата стойност като експерт ще бъде неоценима. Ще притежавате постоянно място в живота на общността. И не по-малко важно е, че самият вие ще можете да преосмислите някои от съмненията, които изпитвате по отношение на мястото си в живота и обществото.

Пърсивал кимна с нежелание.

— Кажете ми само едно. Вашата телеграма пристигна днес в един особено важен момент. Стори ми се почти...

— Да, това беше планирано — отговори Хаскъл. — Ние установихме, че хората са по-отзивчиви, когато са достигнали определено психологическо състояние. Ние наблюдаваме внимателно малкото, които отговарят на нашите изисквания, и чакаме подходящия момент, за да им направим предложението си.

— Щеше да бъде неприятно, ако бяхте закъснели с един час — каза Пърсивал.

— Или пък безсмислено, ако го бяхме направили един ден по-рано — Хаскъл се изправи зад бюрото си. — Ще ми направите ли удоволствието да обядвате с мен, господин Пърсивал? Можем да уточним последните детайли пред бутилка хубаво вино.

— Добре — отвърна Пърсивал. — Но още нищо не ви обещавам.

— Разбира се — усмихна се Хаскъл и разтвори широко вратата пред него.

След обета Пърсивал помисли сериозно. Работата на изследователя го привличаше силно въпреки рисковете. Тя все пак не беше по-опасна от самоубийството, но много по-добре платена. Ако успееше, придобивките бяха страхотни. А наказанието за провал не бе по-голямо от цената, която той бе готов да заплати заради провала си на Земята.

Тридесет и четири години той не се бе справял добре на Земята. Най-доброто бяха няколко проблясъка на възможности, помрачени от силното му влечение към болести, инциденти и грешки. Но Земята бе пренаселена, задръстена и обърквана. Може би това предразположение към инциденти не е някаква вродена характеристика в него, а продукт на неблагоприятните условия.

Изследователската работа ще го въведе в нова околна среда. Ще бъде сам, зависещ от самия себе си и отговорен само пред себе си. Ще бъде ужасно опасно. Но какво може да бъде по-опасно от блестящото острие на бръснача в собствената му ръка?

Това щеше да бъде върховното усилие на живота му, последното изпитание. Ще се бори, както никога досега, за да победи фаталните си наклонности. И този път в борбата той ще хвърли и последната капка сила и решителност, които притежава.

Той прие работата. През последвалите седмици на подготовка той ядеше, пиеше и спеше с тази решителност, която набиваше в главата си, оплиташе в нервите си и повтаряше пред себе си като будистка молитва. Сънуваше я, мислеше за нея, когато си миеше зъбите и ръцете, движеше се и спеше с нея и лека-полека започна да действа като напрегната преди развиване пружина.

Дойде денят, когато бе назначен за едногодишно дежурство на една обещаваща планета в източния звезден хребет. Хаскъл му пожела късмет и обеща да му се обажда по Л-фазното радио. Пърсивал и оборудването му бяха качени на борда на един космически катер на име „Кралицата на Глазгоу“ и приключението започна.

По време на месеците в космоса Пърсивал продължи да мисли непрекъснато за себе си. Той внимаваше в състоянието на безтегловност, наблюдаваше всяко свое движение и премисляше всяко решение. Това непрекъснато внимание го забавяше значително, но

постепенно привикна с него. У него започнаха да се появяват нови рефлексии, които се бореха да превземат старата му рефлекторна система.

Но напредъкът беше на пристъпи. Въпреки усилията си Пърсивал се обрина от въздуха, преминаващ през корабната пречиствателна система, счупи един от десетте си чифта очила в една преграда и страда много пъти от главоболия, болки в гърба, ожулени кокалчета и навехнати пръсти.

Въпреки това той чувстваше напредъка си и решителността му се засили. И накрая планетата се появи пред тях.

Планетата се казваше Тета. Пърсивал и оборудването му бяха свалени върху затревеното гористо подножие на планините. Районът бе избран предварително чрез наблюдения от въздуха заради добрите му характеристики. Наблизо имаше всичко: вода, дървета, местни плодове и жили с полезни изкопаеми. Районът можеше да се превърне в идеално място за създаването на колония.

Офицерите от кораба му пожелаха късмет и си тръгнаха. Пърсивал гледа, докато корабът изчезна над облаците. После се захвана за работа.

Първо активира работа си. Той беше висока, блестяща, черна, многофункционална машина, стандартно оборудвана за изследователи и заселници. Не можеше да говори, пее, рецитира или да играе карти като по-скъпите модели. Единственият му отговор бе поклащане на главата или кимане. Скучна компания за предстоящата една година. Но беше програмиран да се подчинява на подадени на глас работни команди с доста голяма сложност, да върши най-тежка работа и да предвижда в значителна степен проблемни ситуации.

С помощта на работа Пърсивал издигна лагера си върху равнината, като внимателно наблюдаваше хоризонта за някакви белези за неприятности. Въздушното наблюдение не бе открило знаци на чужда култура, но човек никога не може да бъде сигурен. Пък и същността на животинския свят на Тета още не бе изследвана.

Той работеше бавно и внимателно, а мълчаливият робот се трудеше до него. До вечерта бе издигнал временния лагер. Той включи радарната алармена система и си легна.

Събуди се при изгрев от писъка на радарната аларма. Облече се и бързо изскочи навън. Във въздуха се чуваше яростно бръмчене като от

облак скакалци.

— Донеси два излъчвателя — каза той на робота. — Бързо. Донеси и бинокъла.

Роботът кимна и се втурна да изпълнява. Пърсивал се извърна бавно, треперещ от хладината на сивкавата зора, като се опиташе да открие посоката, от която идеше звукът. Той огледа влажната равнина, зеления край на гората, върховете отгатак. Нищо не мърдаше. После видя, очертано на фона на изгрева, нещо, което приличаше на нисък тъмен облак. Облакът летеше към лагера му и се движеше доста бързо срещу вятъра.

Роботът се върна с излъчвателите. Пърсивал взе единия и нареди на робота да хване другия и да чака заповед за стрелба. Роботът кимна и очните му клетки проблеснаха мрачно, когато се обърна към изгрева.

Когато облакът се приближи, той се оформи в гигантско ято птици. Пърсивал ги разгледа през бинокъла. Бяха с размерите на земните ястреби, но накъсаният им хаотичен полет напомняше на този на прилепите. Имаха тежки крайници, а дългите им човки бяха опасани с остри зъби. С цялото това смъртоносно въоръжение те трябва да бяха месоядни.

Ятото ги заобиколи със силно бръмчене. После от всички посоки, с прилепени назад криле и опънати крака, те започнаха да се спускат. Пърсивал нареди на робота да стреля.

Двамата с робота бяха застанали гръб до гръб и стреляха в множеството от птици. Отгоре им се посипаха кръв и перушина. Пърсивал и роботът се държаха, поддържаха разстоянието на нападащите птици и даже ги отблъснаха. Тогава излъчвателят на Пърсивал се повреди.

Излъчвателите трябваше да бъдат напълно заредени и да поддържат непрекъснат автоматичен огън седемдесет и пет часа. Не можеше да се повреди излъчвател! Той постоя един миг, като глупаво натискаше спусъка. После хвърли оръжието и притича към палатката с припаси, оставяйки робота да продължи битката сам.

Откри двата резервни излъчвателя и излезе. Когато се включи отново в битката, видя, че излъчвателят на робота е престанал да работи. Роботът стоеше изправен и се биеше с ръце с нападащите

птици. От ставите му изскачаха капки масло, когато не успяваше да се справи с гъстото ято. Той се клатеше и имаше опасност да загуби равновесие и Пърсивал видя, че някои птици са успели да избегнат ръцете му, кацнали са върху раменете му и се опитват да изкълват очните му клетки и кинестатичната антена.

Пърсивал вдигна двата излъчвателя и започна да унищожава струпването. Едното оръжие се повреди почти веднага. Той продължи да стреля с последното, молейки се поне то да издържи.

Изплашено от загубите си, ятото най-после се издигна и отдалечи с крясъци и писъци. Останал по чудо здрав, Пърсивал и роботът стояха потънали до колене в перушина и овъглени трупове.

Пърсивал погледна четирите излъчвателя, три от които го бяха предали напълно. После се насочи ядосано към комуникационната палатка.

Той се свърза с Хаскъл и му каза за атаката на птиците и повредата на три от четирите излъчвателя. Със зачервено от ярост лице, той обвини хората, които е трябвало да проверят оборудването на изследователя. После, задъхан, зачака извинението и обясненията на Хаскъл.

— Това беше един от контролните елементи — каза Хаскъл.

— К'во?

— Обясних ти го преди месеци — продължи Хаскъл. — Ние изследваме планетите за условия за оживяване при минимални възможности. *Минимални*, не забравяй. Трябва да знаем какво ще се случи на една колония, съставена от хора с различна степен на възможности за справяне. Затова търсим най-малкия общ знаменател.

— Това го знам. Но излъчвателите...

— Господин Пърсивал, създаването на колония, дори и на базата на абсолютния минимум умения, е фантастично скъпа операция. Ние снабдяваме нашите колонисти с най-новите и най-добрите оръжия и оборудване, но не можем да заменим онези, които се развалят или изчерпят. Колонистите трябва да използват муниции, които не могат да бъдат заменени, оборудване, което се чупи и износва, хранителни продукти, които свършват или се развалят...

— И това сте дали и на мен? — попита Пърсивал.

— Разбира се. Като контролен образец ние сме ви оборудвали с минимума за оживяване. Това е единственият начин да можем да предвидим как ще се справят колонистите на Тета.

— Но това не е честно! Изследователите винаги са получавали най-доброто оборудване!

— Не — отвърна Хаскъл. — Предишните изследователи от оптимален тип бяха снабдени така, разбира се. Но ние сега изследваме минималния потенциал, което се отнася както до личността, така и до оборудването. Казах ви, че ще има рискове.

— Да, така е — отвърна Пърсивал. — Но... Добре. Имате ли още някакви малки тайни в ръкава си за мен?

— Всъщност не — отвърна след кратка пауза Хаскъл. — И вие, и оборудването ви сте с минимални характеристики за оживяване. Това като че ли обобщава всичко.

Пърсивал почувства нещо хлъзгаво в този отговор, но Хаскъл отказа повече подробности. Те изключиха и Пърсивал се върна към хаоса в лагера си.

Пърсивал и роботът преместиха лагера си под прикритието на гората, за да се предпазят от по-нататъшни нападения от страна на птиците. Докато го строяха, Пърсивал забеляза, че повече от половината му въжета са изгнили, електрическите контакти изгарят, а по брезента на палатките се е появила плесен. Той внимателно поправи всичко, като при това обели кокалчетата си и кожата на дланите. После генераторът му се повреди.

Той се поти над него цели три дена, опитвайки се да разбере каква е повредата, като се консултираше с лошо отпечатаната инструкция, написана на немски език, която бе изпратена с машината. Накрая установи по чиста случайност, че инструкцията е за напълно различен модел. В този момент изгуби търпение и ритна генератора, като едва не счупи малкото пръстче на десния си крак.

После обаче се взе здраво в ръце и работи още четири дена, като си представяше бегло разликите между своя генератор и модела, за който притежаваше инструкцията. Накрая генераторът заработи отново.

Птиците откриха, че могат да се промъкват през дърветата в лагера на Пърсивал, да крадат от храната и да изчезват, преди той да е успял да насочи към тях излъчвателя. Атаките им струваха на Пърсивал чифт очила и една неприятна рана на врата. Той се захвана упорито да плете мрежи и с помощта на робота ги опъна по клоните върху лагера си.

Птиците бяха объркани. На Пърсивал най-последно му остана време да провери запасите си от храна и да установи, че повечето от дехидратираните опаковки са зле направени, в други пък са се развили някакви гадни аеробни плесени. Така или иначе, храните бяха развалени. Ако не вземеше мерки веднага, през зимата на Тета щеше да остане без храна.

Той направи серия опити с местни плодове, зърнени култури, плодове и зеленчуци. Някои от тях се оказаха с добри хранителни качества. Той се нахрани и изпадна в страхотен алергичен шок. Изморителната работа с медицинския комплект му даде лекарство против алергията и той започна изследвания, за да определи растението, което я бе причинило. Но тъкмо когато проверяваше крайните резултати, роботът влезе, преобърна епруветките и разпръсна незаменяемите химикали.

Пърсивал трябваше да продължи тестовете за алергия върху самия себе си и по този начин успя да изключи един вид плод и два зеленчука като негодни за консумация.

Но плодовете иначе бяха чудесни, а от местните зърнени култури ставаше прекрасен хляб. Пърсивал събра зърна и по-късно, през пролетта на Тета, натовари робота със задачата да изоре и засее.

Роботът работеше неуморно по нивите, докато Пърсивал изучаваше района. Той откри парчета мека скала, върху които имаше надраскани знаци, които му се сториха като букви и цифри, и дори някои дребни рисунки на дървета, облаци и планини. Реши, че на Тета трябва да са живели разумни същества. Твърде възможно беше те още да обитаваха някои части на планетата. Но той нямаше време да ги търси.

Когато Пърсивал направи оглед на нивите си, той установи, че роботът е посадил зърната няколко сантиметра по-дълбоко от

необходимото въпреки зададените му инструкции. Тази реколта беше загубена, така че Пърсивал зася новата лично.

Той построи дървена барака и замени прокъсаните палатки с бараки. Лека-полека започна да се готви да преживее зимата. И също така лека-полека започна да се съмнява, че роботът му се износва.

Огромната, черна, многофункционална машина си вършеше работата, както преди. Но движенията на работа станаха все по-непохватни и не можеше да контролира силата си. В ръцете му се пръскаха здрави буркани, а земеделските инструменти се чупеха. Пърсивал го програмира да плеви нивите, но огромните крака на робота тъпчеха кълновете, а пръстите му чупеха стъблата. Когато роботът отиваше да нацепи дърва за огрев, той обикновено успяваше да счупи дръжката на брадвата. Когато роботът влизаше, барачката се тресеше, а понякога той успяваше да изтръгне вратата от пантите.

Пърсивал се чудеше и боеше от развалянето на робота. Нямахше начин да го поправи, тъй като роботът бе фабрично капсулован уред и само техници със специални инструменти и познания биха могли да го оправят. Единственото, което Пърсивал можеше да направи, бе да изключи робота. Но така щеше да остане напълно сам.

Той задаваше все по-прости задачи на робота и поемаше повечето от работата сам. И въпреки това роботът продължаваше да влошава функциите си. После, една вечер, когато Пърсивал вечеряше, роботът залитна до печката и блъсна една тенджера с врящ ориз.

Благодарение на новопридобитите си умения за оживяване, Пърсивал се дръпна встрани и врящата маса се плъсна върху лявото му рамо вместо върху лицето.

Това вече беше много. Роботът бе станал опасен. След като обработи изгорялото място на рамото си, Пърсивал реши да изключи робота и да продължи да се справя съвсем сам. С твърд глас той подаде командата за изключване.

Роботът просто го изгледа и продължи да се движи из къщичката, без да се подчини на най-основната си команда.

Пърсивал отново изрече думите. Роботът поклати глава и започна да подрежда дървата за огрев.

Нещо не беше наред. Налагаше се да изключи работа ръчно. Но никъде по блестящата черна повърхност на машината не се виждаше бутон за изключване. Независимо от това Пърсивал взе инструментите си и се приближи до работа.

Машината за негово учудване отстъпи и вдигна ръце да се предпази.

— Стой мирно! — извика Пърсивал.

Роботът продължи да отстъпва, докато гърбът му опря в стената.

Пърсивал се поколеба, чудейки се какво ли не е наред. На машините не беше позволено да не се подчиняват на заповеди. Пък и желанието да се жертват бе внимателно програмирано във всички роботи.

Той се приближи до работа, решен да го изключи по някакъв начин. Машината го изчака да се приближи, след което запрати бронирания си юмрук насреща му. Пърсивал се дръпна от пътя му и хвърли един гаечен ключ към кинестатичната антена на работа. Той бързо си я прибра и отново нападна. Този път бронираният юмрук удари Пърсивал в ребрата.

Пърсивал падна на пода, а роботът се надвеси отгоре му с блестящи в червено очни клетки и мърдащи пръсти на ръцете. Пърсивал стисна очи и зачака *последния* удар. Но машината се обърна и излезе от бараката, като при това изтръгна дръжката ѝ.

След няколко минути Пърсивал чу звук от цепене на дърва и подреждане на цепениците, както обикновено.

С помощта на медицинския си комплект Пърсивал успя да се превърже. Роботът си свърши работата и се върна за по-нататъшни инструкции. Пърсивал му нареди с треперещ глас отиде до един далечен извор за вода. Роботът тръгна, без да показва други признаци на агресивност. Пърсивал се довлече до радиото.

— Не е трябвало да се опитваш да го изключваш — каза му Хаскъл, когато чу какво се е случило. — Той не е конструиран, да бъде изключван. Не беше ли разбрал това? Не се опитвай отново заради собствената ти безопасност.

— Но защо?

— Защото, както сигурно вече си се досетил, роботът действа като наша система за качествен контрол спрямо теб.

— Не разбирам — каза Пърсивал. — За какво ви е нужна система за качествен контрол?

— Ох, пак ли трябва да повтарям — сърдито заговори Хаскъл. — Ти бе нает като изследовател с минимални възможности. Не средни, не висши. *Минимални*.

— Да, но...

— Позволи ми да продължа. Спомняш ли си какъв беше през тридесет и четирите си години на Земята? Ти непрекъснато бе заплашен от инциденти, болести и изобщо несполуки. Това е, което ние искахме на Тета. Но ти се промени, господин Пърсивал.

— Разбира се, че съм се *опитал* да се променя.

— Разбира се — продължи Хаскъл. — Ние го очаквахме. Повечето от нашите неудачници се променят. Поставени в нова околна среда и при ново начало, те се стягат така, както никога преди това. Но ние не търсим това. Така че сме длъжни да компенсираме тези промени. Разбираш ли, колонистите невинаги отиват на нова планета, решени да станат по-добри от преди. И във всяка колония има безразсъдни хора, да не говорим за възрастните, болните, слабоумните, глупаците, неопитните деца и така нататък. Нашите минимални стандарти за оживяване са гаранция, че всички те ще имат шанс. Сега започваш ли да разбираш?

— Мисля че да — отвърна Пърсивал.

— Затова ни е необходим контрол върху качествата ти. Да не ти позволява да постигнеш качествата на средния или оптималния изследовател, които не ни интересуват.

— Значи затова е роботът — замаяно произнесе Пърсивал.

— Точно така. Роботът е програмиран да действа като контрола спрямо твоите склонности към справяне със задачите. Той реагира спрямо теб, Пърсивал. Докато ти се намиращ в предварително договорения обхват на обща некомпетентност, роботът действа като помощник. Но щом ти станеш по-добър, по-умел и по-непредразположен към инциденти, поведението на работа се влошава. Той започва да чупи нещата, които ти би трябвало да счупиш, да взема неправилните решения, които ти би трябвало да вземеш...

— Това не е честно!

— Пърсивал, ти май си мислиш, че ние сме разработили някаква оздравителна програма от типа „помогни си сам“ специално заради

теб. Не е така. Нас ни интересува само да свършиш работата, за която сме те наели и за която ти плащаме. И позволи ми да добавя, работата, която ти сам избра като алтернатива пред самоубийството.

— Добре! — извика Пърсивал. — Ще си свърша работата. Но има ли някакво правило, което да ми забранява да разглобя този проклет робот?

— Няма такова правило — отвърна с тих глас Хаскъл. — Ако можеш да го направиш. Но аз искрено те съветвам да не се опитваш. Твърде опасно е. Роботът няма да позволи да бъде дезактивиран.

— Това ще реша аз, а не той — отвърна Пърсивал и изключи.

Пролетта на Тета отмина и Пърсивал се научи как да съжителства с работа си. Той му заповядваше да обхожда далечни планински била, но роботът отказваше да го изпусне от очи. Опита се да не му дава изобщо заповеди, но черното чудовище не стоеше мирно. Ако не му бе наредено да свърши някоя работа, то само си измисляше, като внезапно започваше да върши нещо и създаваше пълен хаос из нивите и бараките на Пърсивал.

В момент на самоотбрана Пърсивал му възложи най-идиотската работа, която би могъл да измисли. Нареди на робота да изкопае кладенец, надявайки се, че ще се зарови сам в дупката. Но роботът, упорито и триумфално, се появяваше всяка вечер и влизаше в къщурката, като посипваше с пръст храната на Пърсивал, носеше различни алергии и чупеше съдове и прозорци.

Пърсивал мрачно се примири с положението. Сега роботът бе като олицетворение на онази по-тъмна негова страна, онзи непохватен и предразположен към всякакви неприятности Пърсивал. Като наблюдаваше разрушителните действия на робота си, на Пърсивал му се струваше, че вижда една изкривена част от себе си — една болест, от която се бе отървал, заела сега реална жизнена форма.

Опита да се отърве от това видение. Но роботът все повече и повече се превръщаше в обект на деструктивните му желания.

Пърсивал работеше, а „неврозата“ се препъваше зад гърба му, безкрайно разрушителна, но и пазеща сама себе си. Скрытата му болест живееше с него, наблюдаваше го, докато се храни, и стоеше наблизо, докато спи.

Пърсивал си вършеше работата и при това ставаше все по-умел и компетентен. Радваше се, доколкото можеше, на дните, съжаляваше, когато слънцето залязваше, и преживяваше с ужас нощите, когато роботът стоеше до леглото му и като да се чудеше дали не е дошъл моментът да го размаже.

А на сутринта, все още жив, Пърсивал се опитваше да измисли начин да се отърве от своята неприятна, залитаща и разрушителна невроза.

Но положението си оставаше непроменено, докато не се появи нов фактор, който усложни нещата.

* * *

От няколко дена валеше силно. Когато времето се проясни, Пърсивал отиде до нивите си. Роботът се поклащаше подире му и носеше земеделските инструменти.

Внезапно влажната земя се пропука под краката му. Пукнатината се разшири и цялото парче, върху което бяха застанали, се провали надолу. Пърсивал се хвърли към твърдата земя. Успя да се задържи по наклона, а роботът го издърпа нагоре, като едва не измъкна ръката му от ставата.

Когато огледа пропадналото парче земя, той видя, че под нивата му преминава тунел. Все още се виждаха следите от изкопаването му. Едната страна бе затрупана от падналата пръст, но от другата страна тунелът продължаваше дълбоко под земята.

Пърсивал се върна за излъчвателя си и за фенер. Той се спусна в дупката и светна в тунела. Видя една огромна, космата маса да се скрива бързо зад завоя. Приличаше на гигантска къртица.

Най-после бе срещнал друга форма на живот на Тета.

През следващите няколко дена той внимателно изследваше тунелите. На няколко пъти зърна сивите, прилични на къртици форми, но те побягваха от него из лабиринтите на преходите.

Той промени тактиката си. Влезе само на няколко десетки метра в главния тунел и остави плодове. Когато се върна на следващия ден, плодовете ги нямаше. На тяхно място бяха оставени две блокчета олово.

Размяната на подаръци продължи цяла седмица. После, един ден, когато Пърсивал носеше още плодове, се появи една гигантска къртица, която се приближи бавно и с явно притеснение. Тя показа фенера на Пърсивал и той покри светлината, така че да не дразни очите на къртицата.

Той зачака. Къртицата се приближи бавно на два крака, като бърчеше нос, скръстила малките си ръце върху гърдите. Тя се спря и погледна Пърсивал с изпъкналите си очи. После се наведе и начерта някакъв символ върху пръстта на прохода.

Пърсивал нямаше представа какво означава символът. Но самият акт предполагаше наличието на език, разум и познаване на абстракцията. Той също начерта един символ до този на къртицата, за да ѝ покаже същото.

И така бе поставено началото на комуникацията между чуждите раси. Роботът стоеше зад Пърсивал с проблясващи очни клетки и наблюдаваше как човекът и къртицата търсят общ език.

* * *

Контактът означаваше повече работа за Пърсивал. Нивите и градините още се нуждаеха от грижи, оборудването от поправка, а роботът от наблюдение. В свободното си време Пърсивал упорито изучаваше езика на къртиците. И къртиците също така упорито му го преподаваха.

Пърсивал и къртиците постепенно започнаха да се разбират, да се радват на компанията си, да стават приятели. Пърсивал научи много неща за всекидневния им живот, за непоносимостта им към светлината, за пътешествията им из подземните пещери, за борбата им за знания и просвещение. И той ги научи на каквото можеше за хората.

— Но какво е металното нещо? — искаха да знаят къртиците.

— Слуга на човека — каза им Пърсивал.

— Но то стои зад гърба ти и гледа втренчено. То те мрази. Всичките метални неща ли мразят човека?

— Разбира се, че не — отговори Пърсивал. — Това е особен случай.

— То ни плаши. Всичките ли метални неща плашат?

— Само някои. Не всички.

— Пък и ни е трудно да мислим, когато това метално нещо ни гледа така. Трудно те разбираме. Винаги ли е така с металните неща?

— Понякога те наистина се намесват — призна Пърсивал. — Но не се бойте. Роботът няма да ви нарани.

Народът на къртиците не бе толкова сигурен. Пърсивал извини, доколкото бе възможно, тежката, непохватна и мрачна машина, разказа как машините служат на хората и колко е приятен живота с тяхна помощ. Но народът на къртиците не се убеди и винаги избягваше неприятното присъствие на робота.

Въпреки всичко, след дълги преговори, Пърсивал подписа договор с народа на къртиците. В замяна на пресни плодове, които къртиците обичаха, но рядко можеха да се снабдят с тях, те се съгласиха да откриват метали за бъдещите колонисти, както и източници на вода и нефт. Освен това на колонистите бе отстъпена цялата повърхност на Тета, а къртиците оставаха господари на подземния свят.

Това изглеждаше равностойно разпределение за двете страни и Пърсивал с вожда на къртиците подписаха каменния документ с толкова заврънкулки, колкото им позволяваше тежкото длето.

По случай подписването на договора Пърсивал даде банкет. Той и роботът донесоха голямо количество разнообразни плодове на народа на къртиците. Къртиците със сива козина и добри очи се събраха наоколо и заговориха приятелски.

Роботът остави кошниците с плодове и отстъпи. Той се подхлъзна върху една издатина на скалата, загуби равновесие и падна върху една от къртиците. После веднага възстанови равновесието си и се опита с непохватните си железни ръце да вдигне къртицата. Но бе пречупил гръбнака на съществото.

Останалите къртици избягаха, носейки мъртвия. Пърсивал и роботът бяха оставени сами във тунела, заобиколени от купища плодове.

Тази нощ Пърсивал мисли дълго и сериозно. Проклетата логика на събитието му беше ясна. Контактите на *неудачника* с извънземните трябваше да носят елемент на несигурност, недоверие,

неразбирателство и дори няколко смъртни случая. А неговите отношения с народа на къртиците бяха тръгнали твърде гладко за тази степен на минимални изисквания.

Роботът просто бе коригирал положението и бе допуснал грешките, които Пърсивал би трябвало да допусне сам.

Но въпреки че разбираше логиката на събитията, той не можеше да я приеме. Къртиците му бяха приятели и той ги беше предал. Помежду им нямаше да съществува вече доверие, нито пък надежда за сътрудничество с бъдещите колонисти. Поне докато роботът се клатушка и залита по тунелите.

Пърсивал реши, че роботът трябва да бъде унищожен. Той реши веднъж завинаги да изпита трудно натрупаните си умения против тази разрушителна невроза, която непрекъснато ходеше подире му. И ако това щеше да му струва живота... Е, напомни си Пърсивал, той бе готов да го загуби преди по-малко от година заради далеч по-маловажни причини.

Той възстанови контактите с къртиците и разговаря с тях по този въпрос. Те се съгласиха да му помогнат, защото дори и тези мили същества имаха понятие от отмъщение. Те му дадоха някои съвети, които бяха изненадващо човешки, сякаш къртиците също разбираха от война. Те обясниха идеите си на Пърсивал и той се съгласи да опита по тяхному.

След една седмица къртиците бяха готови. Пърсивал натовари работа с кошници плодове и го поведе из тунелите, като да се готвеше да подписва нов договор.

Къртиците ги нямаше. Пърсивал и роботът навлизаха все по дълбоко в проходите, а фенерите им разпръсваха тъмнината. Очните клетки на работа проблясваха в червено и той се движеше близо зад Пърсивал, като почти го настъпваше.

Стигнаха до подземна пещера. Тук се чу леко изсвирване и Пърсивал бързо се дръпна встрани.

Роботът усети опасността и се опита да го последва. Но се сепна, объркан от собствената си програмирана непохватност, и плодовете се пръснаха по пода на пещерата. В този момент от чернотата на горната

част на пещерата се спуснаха въжета, които се увиха около главата и раменете на робота.

Той разкъса дебелия въжет. Други се спуснаха със свистене откъм тавана. Докато разкъсваше въжетата около ръцете си, очите на робота блестяха.

От проходите се показаха десетки къртици. Около робота се увиха още въжета, а от ставите му започна да пръска масло, докато той се мъчеше да се освободи. Няколко минути единствените звуци в пещерата бяха свистенето на въжетата, пукането на ставите на робота и на късащите се нишки.

Пърсивал се втурна назад, за да се присъедини към битката. Те овързаха робота така, че крайниците му да не могат да се мърдат. А из въздуха още свистяха въжета, докато роботът не падна, превърнат в огромен пашкул от увити въжета, от които стърчаха само главата и стъпалата му.

После къртиците завикаха триумфално и се опитаха да изчоплят очните клетки на робота със здравите си нокти. Но стоманените клепачи се спуснаха върху очите на машината. Тогава те започнаха да пълнят ставите му с пясък, докато Пърсивал не ги избута настрана, за да се опита да разтопи робота с последния си излъчвател.

Излъчвателят се повреди, преди металът да се загрее. Тогава те завързаха въжета към краката на робота и го повлякоха по прохода, който завършваше с дълбока пропаст. Пуснаха го в нея и слушаха как се удря в гранитните ѝ стени, и завикаха радостно, когато чува, че се удря в дъното.

Къртиците организираха празненство. Но Пърсивал не се чувстваше добре. Той се върна в бараката си и лежа два дена в леглото, повтаряйки си непрекъснато, че не е убил човек, нито даже мислещо същество. Просто бе разрушил една опасна машина.

Но не можеше да забрави мълчаливия другар, който бе застанал заедно с него да се бори против птиците, който бе засял нивите му и бе събирал дърва за огрев. Макар че роботът бе непохватен и разрушителен, той бе такъв, точно какъвто бе преди това и самият Пърсивал. Следователно той наистина можеше да го разбере и да му съчувства.

Известно време се чувстваше така, като че част от самия него бе загинала. Но къртиците идваха при него вечер и го успокояваха, пък и

по нивите и в бараките имаше да се върши още работа.

Беше есен. Време за жътва и за събиране на реколтата. Пърсивал се захвана за работа. След като роботът беше премахнат, собствената му хронична склонност към инциденти се върна бързо. Той се пребори с нея с нова решителност. Докато падна първият сняг, работата по събирането и складирането на храната бе свършена. И годината му на Тета скоро щеше да свърши.

Той изпрати по радиото пълен доклад на Хаскъл за рисковете и възможностите на планетата, докладва за договора си с народа на къртиците и препоръча планетата за колонизиране. След две седмици Хаскъл му отговори по радиото.

— Добре свършена работа — каза той на Пърсивал. — Съветът реши, че Тета определено отговаря на нашите минимални изисквания за оживяване. Веднага изпращаме колонизационен кораб.

— Значи изпитанието завърши? — попита Пърсивал.

— Да. Корабът ще пристигне след около три месеца. Вероятно аз ще придружа хората. Приемете моите поздравления, господин Пърсивал. Вие ще бъдете бащата основател на съвсем нова колония!

— Не знам как да ви благодаря, господин Хаскъл — заговори Пърсивал.

— Няма защо да благодариш на мен — отвърна Хаскъл. — Тъкмо напротив. Между другото, как се справи с робота?

— Разруших го — каза Пърсивал. Той описа убийството на къртицата и последвалите събития.

— Хммм — изсумтя Хаскъл.

— Нали ми казахте, че няма забрана за такова нещо?

— Няма. Роботът беше част от твоето оборудване, точно както излъчвателите, палатките и хранителните запаси. Както и те, също е част от твоите проблеми по оживяването на планета Имаш право да направиш каквото си искаш с него.

— Тогава какво не е наред?

— Ами просто се надявам, че наистина си го разрушил. Тези модели, които контролират качеството, са направени здраво, както знаеш. Имат си уреди за самопоправяне и доста силно чувство за самосъхранение. Доста трудна работа е да се унищожи такава машина.

— Аз мисля, че успех — каза Пърсивал.

— Надявам се. Защото би било доста неприятно, ако роботът е останал цял.

— Защо? Да не се върне да отмъщава?

— Разбира се, че не. Един робот не притежава чувства.

— Тогава?

— Проблемът е следният. Задачата на работа бе да попречи на всяко твое придобито умение по отношение на качествата за оживяване на планетата. И той я изпълняваше по свой, деструктивен начин.

— Така е. Значи, ако се върне, ще трябва да се справям отново с него.

— Нещо повече. Тъй като си бил разделен от работа вече няколко месеца, ако той все още функционира, той събира цял списък инциденти за теб. Всичките деструктивни задължения, които е трябвало да изпълни през тези месеци, ще трябва да бъдат изпълнени, преди роботът да се върне към нормалните си задачи. Разбираш ли ме?

Пърсивал се изкашля нервно.

— И естествено той ще гледа да се освободи колкото е възможно по-бързо, за да се върне към нормата.

— Естествено. Гледай сега. Корабът ще пристигне там след около три месеца. Това е най-бързото, което може да се постигне. Предлагам ти да се увериш, че роботът наистина е отстранен. Не ни се иска да те загубим точно сега.

— И на мен — каза Пърсивал. — Ще се заема веднага с работата.

Той се екипира с необходимите дрехи и инструменти и забърза към тунелите. След като им обясни проблема, къртиците го заведоха до пропастта. Въоръжен с горелка, трион, ковашки чук и длето, Пърсивал започна едно бавно спускане по стената на бездната.

На дъното той бързо откри мястото, където бе паднал роботът. Там, увиснала между две скали, се намираше едната ръка на работа, изтръгната от рамото. Малко по-нататък откри части от счупена очна клетка. И намери празния пашкул от разкъсани въжета.

Но роботът го нямаше.

Пърсивал се изкачи обратно по стената, предупреди къртиците и започна да се подготвя, доколкото бе възможно.

Дванадесет дена не се случи нищо. После, една вечер, една ужасена къртица му донесе новината. Роботът се бе появил отново в тунелите, осветявайки тъмнината с единственото си око и умело се насочваше към главния тунел.

Къртиците се бяха подготвили с възета за идването му. Но роботът се бе научил. Той бе избегнал падащите клопки и се бе нахвърлил върху силите на къртиците. Бе убил шест от тях и разпръснал останалите.

Пърсивал само кимна, когато чу новината, изпрати къртицата и продължи да работи. Бе пренесъл линията на отбраната си в тунелите. Сега бе разглобил върху масата пред себе си четирите излъчвателя и работейки без инструкция, се опитваше да сглоби поне едно работещо оръжие.

Той работи до късно през нощта, проверявайки внимателно всяка част, преди да я свали от мястото ѝ. Фините детайли като че плуваха пред очите му, а пръстите си чувстваше като кебапчета. Като работеше много внимателно с пинсетите и лупата, той започна да сглобява оръжието.

Радиото изведнъж оживя.

— Антон? — обади се Хаскъл. — Какво става с работа?

— Идва — каза Пърсивал.

— Боях се, че ще стане така. Слушай сега. Успях да се добера до производителите на работа. Голяма борба беше, но успях да издействам разрешението им да дезактивираш работа и да получа пълна инструкция за това.

— Благодаря — каза Пърсивал. — Бързо казвай как се прави това?

— Ще ти трябва следното оборудване. Електрически източник от двеста волта и двадесет и пет ампера. Може ли твоят генератор да подаде ток с такива показатели?

— Да. Продължавай.

— Ще ти трябва медна пръчка, малко сребърен проводник и изолатор. Може да е дърво. Сглобяваш тези неща в следния порядък...

— Няма да имам време — каза Пърсивал. — Но говори. Бързо.

Радиото изпука силно.

— Хаскъл! — извика Пърсивал.

Радиото замлъкна. Пърсивал чу звуци от чупене, идещи от радиобараката. После роботът се появи на вратата.

Лявата ръка и дясното око на робота липсваха, но уредът му за самопоправка беше запушил повредените места. Сега цветът му беше матово черен с ръждиви петна по гърдите и отстрани.

Пърсивал погледна към почти сглобения излъчвател. Започна да поставя по местата последните части. Роботът се насочи към него.

— Иди да нацепиш дърва — каза Пърсивал с колкото можеше по-обикновен глас.

Роботът спря, обърна се, взе брадвата, поколеба се и излезе от вратата.

Пърсивал постави на място последната частица, плъзна кожуха на място и започна да го завинтва.

Роботът пусна брадвата и се обърна отново, борейки се с противоречивите команди. Пърсивал се надяваше, че някоя от схемите му може да изгори, докато се колебае. Но роботът взе решение и се хвърли към Пърсивал.

Пърсивал вдигна излъчвателя и натисна спусъка. Изстрелът спря робота насред път. Металната му обвивка започна леко да се зачервява.

И тогава излъчвателят отново се повреди.

Пърсивал изруга, вдигна тежкото оръжие и го хвърли към единствената очна клетка на робота. Но не улучи за малко и оръжието се удари в челото на машината.

Роботът замаяно посегна към него. Пърсивал избегна ръката му и избяга от бараката. Хукна към черния отвор на тунела. Когато влезе, се извърна и видя, че роботът го следва.

Той измина неколкостотин метра по тунела. После включи фенера си и изчака робота.

Когато откри, че роботът не е бил унищожен, той бе обмислил много внимателно проблема.

Първата му идея естествено бе бягството. Но роботът лесно би го настигнал. Пък и не можеше да се движи безцелно из лабиринта от тунели. Щеше да му се налага да спира, за да яде, пие и спи. А роботът нямаше нужда да спира за нищо.

Затова той бе направил серия клопки в тунелите и бе заложил всичко на тях. Едната поне трябваше да свърши работа. Надяваше се.

Но дори и когато си казваше това, Пърсивал трепваше при мисълта за насъбраните инциденти, които роботът му бе подготвил. Месеците, които трябваше да изживее със счупена ръка, ребра, изкълчени глезени, ударени места, порязвания, ухапвания от насекоми, инфекции и болести. Всичко това роботът трябваше да му „достави“ по възможност най-бързо, за да се върне към нормалната си дейност.

Никога нямаше да успее да преживее клопките на работа. Затова неговите капани *трябваше* да свършат работа!

Скоро чу гръмовитите стъпки на работа. После машината се появи, видя го и се заклатушка напред.

Пърсивал хукна по тунела, после сви в един по-тесен. Роботът го следваше и леко скъсяваше дистанцията.

Когато Пърсивал достигна една скална издатина, той погледна назад, за да измери разстоянието до мястото, където се намиреше роботът. После дръпна въжето, което бе скрил зад скалата.

Покривът на тунела се срути, засипвайки работа с тонове пръст и скали.

Ако роботът бе направил още една крачка, той щеше да бъде погребан. Но като прецени мигновено ситуацията, той се изви и отскочи назад. Пръстта се посипа отгоре му и няколко малки камъка отскочиха от главата и раменете му. Но основната маса го пропусна.

Когато и последното камъче падна, роботът се изкачи върху планината от срутена пръст и продължи преследването.

Пърсивал стана нетърпелив. Беше разочарован от провала с клопката. Но, напомни си той, напред имаше друга, по-добра. Следващата сигурно щеше да довърши дяволската машина.

Те се движеха по криволичещия тунел, осветяван от време на време от фенера на Пърсивал. Роботът започна отново да се приближава. Пърсивал стигна до един прав участък и забърза.

Той пресече едно петно на пода, което изглеждаше точно като всички останали. Но когато роботът се стовари отгоре му, подът поддаде. Пърсивал бе изчислил всичко точно. Клопката, която издържа неговото тегло, внезапно се отвори под масата на работа.

Роботът потърси опора. Пръстта се сипеше между пръстите му и той се плъзна в клопката, която Пърсивал бе изкопал — една тръба с наклонени стени, които се събираха като огромна фуния, предназначена да обездвижи работа на дъното.

Роботът обаче разтвори широко крака почти под прав ъгъл към тялото си. Когато петите му се забиха в наклонените стени, ставите му изпукаха и се поизкривиха под тежестта му, но удържаха. Така той се спря преди да стигне дъното с широко разтворени крака, опрени в меката пръст.

Ръката на робота се заби надълбоко в пръстта. Той измъкна единия си крак, намери опора, после другия... Роботът бавно се измъкна, а Пърсивал отново затича.

Сега беше задъхан и усещаше бодежи в гърдите. Роботът го настигаше по-лесно и Пърсивал трябваше да се напегне, за да поддържа разстоянието.

Бе разчитал на тези две клопки. Сега оставаше само една. Много добра, но рискована.

Пърсивал се насили да се съсредоточи въпреки нарастващото замайване, което чувстваше. Последната клопка бе изчислена много внимателно. Той мина покрай един камък, отбелязан с бяло и изгаси фенера си. Започна да брои стъпките си, като забавяше крачка, докато роботът стигна точно зад гърба му и пръстите на ръката му бяха само на сантиметри от врата му.

Осемнадесет, деветнадесет, двадесет!

На двадесетата крачка Пърсивал се хвърли с главата напред в тъмнината. За секунди му се струваше, че лети във въздуха. После стигна до водата, навлезе с главата надолу, след това се издигна до повърхността и зачака.

Роботът бе твърде наблизко, за да може да спре. Когато стигна повърхността на подземното езеро, последва ужасяващо плискане, звуци от бясна борба, за да се задържи на повърхността, и накрая шумът от мехурчетата, когато тежкият робот потъна под повърхността.

Щом чу това, Пърсивал заплува към отсрещния бряг. Достигна го и се измъкна от ледената вода. Лежа няколко минути върху плъзгавите скали. После се насили да се отдалечи, пълзейки до една ниша, където си бе складираше дърва за огрев, кибрит, уиски, одеяла и дрехи.

През следващите няколко часа Пърсивал се изсуши, преоблече и запали малък огън. Той хапна и пийна и загледа спокойната повърхност на подземното езеро. Преди няколко дена той го бе

проверил с една тридесетметрова мярка и не успя да стигне до дъно. Може би езерото е бездънно. Възможно е да се влива в бавно течащата подземна река, която ще отдалечи робота за седмици и месеци наред. Може би...

Той чу лек звук във водата и насочи фенера си към него. Главата на робота се появи, после раменете и тялото му.

Съвсем очевидно езерото не е било бездънно. Роботът трябва да бе минал по дъното и изкачил наклонения бряг на отсрещната страна. Роботът започна да се изкачва по хлъзгавите скали до брега. Пърсивал изморено се надигна и хукна отново.

Последната му клопка го бе предала и собствената му невроза се приближаваше, готова да го убие. Пърсивал хукна към изхода на тунела. Искаше му се поне да умре на слънце.

Пърсивал със залитане водеше робота извън тунелите към стъпаловидния планински склон. Дъхът пареше гърлото му като огън, а мускулите на стомаха му се свиваха мъчително. Той тичаше с полузатворени очи, замаян от умора.

Клопките му се бяха провалили. Защо не бе осъзнал сигурността на провала по-рано? Роботът бе част от самия него. Неговата собствена невроза, която искаше да го убие. И как би могъл човек да измами най-измамната част от самия себе си? Дясната ръка винаги знае какво прави лявата, а и най-умният човек не може дълго да лъже сам себе си.

Значи не е пристъпил правилно към решаването на въпроса, мислеше си Пърсивал, докато се изкачваше по склона на планината. Пътят към свободата не е чрез отрицанието. Той е...

Роботът се движеше по петите му, напомняйки на Пърсивал разликата между теорията и практиката. Той се отклони встрани и бомбардира робота с камъни. Роботът ги отбягна и продължи да се изкачва.

Пърсивал пресече напреко една наклонена скала. Пътят към свободата, каза си той, не е чрез отрицание. То във всички случаи не успява. Пътят е чрез *промяна*! Начинът да се измъкне е като победи, но не робота, а онова, което той представлява.

Себе си!

Чувстваше се леко замаян и мислите му течаха свободно. Ако може да победи чувството си за родство с робота, настояваше пред себе си той, тогава роботът вече няма да представлява *неговата* невроза! Той ще бъде просто *една* невроза, без влияние върху самия него.

И всъщност трябваше просто да се отърве от неврозата си дори и за десет минути. Тогава роботът няма да може да го нарани.

Цялата умора го напусна и той се изпълни с огромна и опияняваща сигурност. Дръзко притича през струпване от паднали скали — едно идеално място, където би могъл да си навехне глезена или да си счупи крак. Преди година, дори и преди месец, със сигурност това щеше да се случи. Но промененият Пърсивал, подскачайки като полубог, пресече скалното струпване без грешка.

Едноръкият и едноок робот обаче доброволно пое инцидента върху гърба си. Той се спъна и се простря в цялата си дължина върху острите скали. Когато се изправи и продължи преследването, той куцаше.

Напълно опиянен, но внимателен, Пърсивал се приближи до гранитната стена и подскочи, за да намери опора за ръката си в една пукнатина, която представляваше не повече от сива сянка над главата му. За една спираща сърцето минута той вися във въздуха. После, когато пръстите му започнаха да се изплъзват, кракът му намери къде да се опре. Без да се колебае, той се закатери нагоре.

Роботът го последва, а несмазаните му стави скърцаха силно. Той счупи единия си пръст при изкачването, което Пърсивал не би трябвало да успее да извърши.

Пърсивал скачаше от скала на скала. Роботът го следваше, като се подхлъзваше и спъваше, но все пак се приближаваше. На Пърсивал не му пукаше. През ума му мина мисълта, че всичките години на склонност към инциденти си струваха, заради този миг. Сега вълната се бе обърнала. Най-после той беше такъв, какъвто природата би трябвало да го създаде — един *умел* човек!

Роботът се катереше подире му по хлъзгавата повърхност на белите скали. Пърсивал, опиянен от висша увереност, започна да бута надолу скали и да вика, за да предизвика каменна лавина.

Скалите започнаха да се плъзгат и над главата си той чу приглушено бучене. Той се хвърли зад една по-голяма скала, избегна

протегнатата ръка на робота и попадна в клопка.

Намираше се в малка, плитка пещера. Роботът се издигна отпреде му и запуши входа. Стоманеният му юмрук се отдръпна за удар.

Пърсивал избухна в смях при вида на нещастния, непохватен, склонен към инциденти робот. После юмрукът на робота, воден от цялата сила на тялото му, се спусна.

Пърсивал се отклони, но това не беше необходимо. Непохватният робот и така нямаше да го улучи. Ударът бе насочен поне няколко сантиметра встрани. Нищо особено. Просто грешката, която Пърсивал очакваше от смешното, склонно към инциденти същество.

Силата на удара накара робота да загуби равновесие. Той се постара да застане здраво върху ръба на скалата. Всеки нормален човек или робот би успял. Но не и един склонен към инциденти робот. Той падна по лице, като смачка последната си очна клетка и започна да се търкаля.

Пърсивал го бутна, за да усиле търкалянето, а после се сви обратно в тясната пещера. Каменната лавина довърши работата вместо него, като изтъркаля смаляващата се черна точка по прашния белезникав склон на планината и я зарови под тонове камъни.

Пърсивал наблюдаваше всичко това и се усмихваше в себе си. После се запита какво всъщност прави. И в този момент се разтрепери.

Няколко месеца по-късно Пърсивал стоеше до стълбата на колонисткия кораб „Кучулейн“ и наблюдаваше слизането на колонистите под зимното слънце на Тета. Имаше всякакви хора.

Всички те бяха дошли на Тета заради шанса за нов живот. Всеки от тях бе жизнено важен поне за самия себе си и всеки заслужаваше шанса да се пребори за своя живот, независимо от възможностите си.

И той, Антон Пърсивал, бе изследвал минималните изисквания за тези хора на Тета и в известен смисъл бе дал надежда и обещание и за най-неспособния от тях — онези неудачници, които също искаха да живеят.

Той се отдалечи от потока пионери и влезе в кораба през задния вход. Мина по коридора и влезе в каютата на Хаскъл.

— Е, Антон — каза Хаскъл. — Как ти се виждат?

— Като че са хубава група — отвърна Пърсивал.

— Така е. Тези хора те смятат за свой баща основател, Антон. Искат да останеш. Ще го направиш ли?

— Аз смятам Тета за свой дом — каза Пърсивал.

— Значи е решено. Аз само...

— Чакай — прекъсна го Пърсивал. — Не съм свършил. Смятам Тета за свой дом. Искам да се установя тук, да се оженя, да отгледам деца. Но не веднага.

— А?

— На мен ми хареса изследователската дейност — обясни Пърсивал. — Бих искал да поработя още малко. Може би една, две планети. После ще се установя на Тета.

— Боях се, че може да го поискаш — нещастно заговори Хаскъл.

— Че какво лошо има в това?

— Нищо. Обаче се боя, че няма да можем да те използваме пак като изследовател, Антон.

— Защо?

— Ти знаеш от какво имаме нужда. Личности с минимални възможности за оживяване, които да осигуряват местата за бъдещите ни колонии. А ти по никакъв начин вече не можеш да бъдеш смятан за такъв.

— Но аз съм такъв, какъвто съм си бил винаги! — възкликна Пърсивал. — О, разбира се, че станах по-сръчен на тази планета. Но вие очаквахте това и аз си имах робот, който да компенсира подобренията. И в края на краищата...

— Да, какво искаш да кажеш?

— Ами че в края на краищата аз просто не бях на себе си. Може да съм бил пиян или кой знае какво. Просто не мога да си представя как съм успял да направя всичко това.

— И все пак ги направи.

— Да, но виж сега. Даже и така аз едва преживях. Едва останах жив на Тета! *Едва!* Не доказва ли това, че съм все още един неудачник?

Хаскъл овлажни устните си и се замисли.

— Антон, ти почти ме убеди. Но се страхувам, че ти леко ме манипулираш. Честно казано, аз вече не мога да те смятам за неудачник. Боя се, че просто ще трябва да си останеш на Тета.

Раменете на Пърсивал се отпуснаха. Той кимна омърлушено, ръкува се с Хаскъл и се извърна да си ходи.

Когато се обърна, ръкавът му закачи мастилницата на Хаскъл и тя се търкулна по бюрото. Пърсивал се наведе да я хване и удари ръката си в ръба на бюрото. Мастилото се разля отгоре му. Той опита да се отдръпне, спъна се в стола и падна.

— Антон, това представление ли беше? — попита Хаскъл.

— Не — каза Пърсивал. — Не, по дяволите!

— Хммм. Интересно. Слушай, Антон, недей да възлагаш прекалени надежди, но може би... Казвам само *може би*... — Хаскъл изгледа сериозно изчервеното лице на Пърсивал и избухна в смях. — Какъв дявол си, ти, Антон! Почти успя да ме излъжеш. А сега, ако обичаш, измитай се веднага оттук и се присъединявай към колонистите си. Те са решили да ти издигнат паметник и мисля, че ще трябва да присъстваш на откриването му.

Със зачервено от срам лице, но въпреки това ухилен доволно, Антон Пърсивал излезе навън, за да посрещне новата си съдба.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.